

Voorwoord

Iedere cultuur gaat op haar eigen manier om met de dood. In de joods-christelijke Westerse wereld ontwikkelde de visie op de dood zich als een einde van het aardse leven en het begin van het eeuwige leven. Voor oproeping van de doden naar de aardse wereld was geen ruimte en dit werd zelfs verafschuwd door christenen. In niet-christelijke beschavingen speelden de dood en de doden een erg grote rol in het leven van de mensen. De bekendste dodencultus is voor velen de oude Egyptische dodencultus, waarin mummies, sarcofagen en geheimzinnige piramides een grote rol speelden. Deze dodencultus garandeerde een eeuwig leven na de dood; het leven van de Egyptenaren stond daarom sterk in het teken van het hiernamaals en dit is terug te zien in vele aspecten van hun gebruiken en overtuigingen.

In Mexico betekende dodencultus zowel een vreugdefeest als een ritueel om zich te beschermen tegen de doden en andere kwade geesten. Dodencultus, de verering van de doden, speelde in veel pagane culten dus een belangrijke rol. Niet alleen op religieus gebied, maar ook in het dagelijks leven. Voorouderverering, in de vorm van voedsel naar de graven van de overledenen brengen, is daar een mooi voorbeeld van.

In dit themanummer van *Groniek* wil de redactie de lezers laten zien hoe er in niet-christelijke beschavingen werd omgegaan met de dood. Waar in het christendom God de mens toespreekt via *Zijn Woord*, hadden in vele niet-christelijke beschavingen de overledenen een grote rol in de communicatie met de goden en het hiernamaals. De doden namen een belangrijke plaats in tussen de levenden en de goden. Tegenwoordig wordt het oproepen van de geesten en dodenverering vaak in een negatief licht gezien. Het past niet in de huidige traditie van hoe men met de dood omgaat. Des te interessanter is het om ons te verplaatsen in vroege beschavingen, waarin het beeld van de dood vaak fundamenteel anders is dan het huidige moderne beeld van de dood.

In dit nummer zullen vijf verschillende beschavingen, elk met hun eigen karakteristieke dodencultus, de revue passeren: de Kanaänitische, Egyptische, Myceense, Chinese, en pre-Spaans Midden-Amerikaanse. Deze vijf oude beschavingen gingen allemaal anders met de dood om en bovendien verschillen hun opvattingen sterk van de huidige Westerse opvattingen over de dood.

Allereerst zal Klaas Spronk uiteenzetten hoe er in Kanaän omgegaan werd met de dood. Hij gaat in op de vraag waar dodenverzorging ophoudt

en dodenverering begint. Deze vraag is voor het hedendaagse onderzoek van groot belang. In dit artikel zal blijken dat dodenverering niet alleen iets is van niet christelijke samenlevingen. Ook tijdens en na de opkomst van het monotheïsme bleef de dood en de manier waarop de mensen daarmee omgingen van groot cultureel belang.

Vervolgens zal Jacobus van Dijk ingaan op de beginperiode van de Egyptische dodencultus. Hier wordt onder andere ingegaan op *retainer sacrifice*. Dit fenomeen kan het beste worden omschreven als het meebegraven van de ondergeschikten van de gestorvene, die van hogere komaf was. Wat was de rol van het personeel rondom de dood en de begrafenis van hun baas?

Chrysanthi Gallou en Mercourios Georgiadis hebben onderzoek gedaan naar de Myceense dodencultus. In dit artikel bespreken ze de rol van sport en paardenrennen in de dodencultus en betogen ze hoe en waarom de dodencultus een belangrijke component was van de Myceense cultuur.

Benoit Mater bespreekt in haar artikel de terracottalegers die 2000 jaar geleden door de Chinese adel en keizers in graftombes werden bijgezet. Waar de eerste Chinese keizer Qin Shi Huangdi nog een levensgroot leger in zijn graftombe bijgezet kreeg, bestonden de legers van latere keizers en adellijken uit miniatuurbeelden. Mater bespreekt de mogelijke functies die deze terracottabeelden in Chinese keizerlijke grafrituelen innamen.

Het laatste thema-artikel zal ingaan op de dodenverering in pre-Spaans Panama. Centraal staat de vraag welke conclusies we kunnen trekken over deze dodencultus aan de hand van het archeologisch materiaal, blootgelegd vanaf de jaren '20 van de vorige eeuw. Het blijkt dat de dodenverering van de 'gewone' bevolking pas recentelijk meer aandacht heeft gekregen. Alexander Geurds bepleit een verbreding van het onderzoeksveld, want het blijkt dat er belangrijke verbanden op conceptueel vlak zijn tussen de dodencultus van de gewone bevolking en de elite.

In het Supplement zal allereerst Max Dohle het woord nemen in de vaste rubriek 'Hoog van de toren'. In zijn opiniestuk betoogt hij dat het grondwetsartikel over godsdienstvrijheid een overbodig artikel is. Centraal punt in zijn betoog is dat de vrijheid van godsdienst heel goed en veel beter zou kunnen opgaan in de vrijheid van meningsuiting.

In de rubriek 'Historisch Erfgoed' behandelt Christiaan Gevers de theorie over het stamverwantschap tussen de Nederlanders en de Duitsers, die tijdens de Tweede Wereldoorlog weer in zwang kwam, aan de hand van de overeenkomsten tussen de boerderijtypes aan beide zijden van de grens.

Ook deze Groniek wordt afgesloten met een artikel in de rubriek ‘Persoonlijkheden’, waarin de fascinatie voor een historisch persoon centraal staat. Ditmaal zal Dick van Nisius zijn interesse met ons delen voor de Italiaanse graaf en wereldreiziger Carlo di Vidua, aan de hand van de reisbrieven die Nisius tegenkwam tijdens zijn onderzoek naar de Nederlandse kolonie Merkusoor.

De redactie wenst u veel leesplezier.